

ĐIỂM NHÌN TRẦN THUẬT TRONG MỘT SỐ TRUYỆN THIẾU NHI CỦA LÊ VĂN NGHĨA

Bùi Kim Trang

Khoa Khoa học Xã hội và Nhân văn, Trường Đại học Cần Thơ, Việt Nam

Email: buikimtrang1998@gmail.com

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 15/3/2023; Ngày nhận chỉnh sửa: 26/5/2023; Ngày duyệt đăng: 19/6/2023

Tóm tắt

Điểm nhìn trần thuật là một trong những yếu tố quan trọng của nghệ thuật trần thuật. Truyện viết về thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa đã lựa chọn điểm nhìn độc đáo và có sự đan xen giữa các điểm nhìn trần thuật. Điểm nhìn của người trần thuật kéo giãn khoảng cách giữa người trần thuật và câu chuyện, tạo ra sự bao quát về nhân vật và câu chuyện được kể. Điểm nhìn của nhân vật vừa kể câu chuyện của chính mình, vừa kể câu chuyện của đám bạn và khám phá số phận riêng của những đứa trẻ. Nhà văn không sử dụng bất di bất dịch một điểm nhìn mà chọn sự luân phiên, dịch chuyển tạo nên cái nhìn đa chiều cho câu chuyện.

Từ khóa: *Điểm nhìn trần thuật, Lê Văn Nghĩa, truyện thiếu nhi.*

NARRATIVE VIEWPOINT IN SOME CHILDREN STORIES BY LE VAN NGHIA

Bui Kim Trang

School of Social Sciences and Humanities, Can Tho University, Vietnam

Email: buikimtrang1998@gmail.com

Article history

Received: 15/3/2023; Received in revised form: 26/5/2023; Accepted: 19/6/2023

Abstract

Narrative viewpoint is essential narrative art. Children stories by Le Van Nghia have chosen a unique mixed viewpoint. This widens the gap between the narrator and the story, creating an overall view of the characters and the story. The character's viewpoint tells both her own story and those of her friends, and discovers children destiny. The writer does not use a single fixed viewpoint but alternating ones to create a multi-dimensional view of the story.

Keywords: *Narrative viewpoint, Le Van Nghia, children stories.*

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.13.1.2024.1218>

Trích dẫn: Bùi, K. T. (2023). Điểm nhìn trần thuật trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 13(1), 50-56. <https://doi.org/10.52714/dthu.13.1.2024.1218>.

1. Đặt vấn đề

Nghệ thuật trần thuật bao gồm nhiều yếu tố hợp thành nhưng cốt lõi vẫn là vấn đề: Ai nhìn?, Ai kể?, Ai chứng kiến?. Chính vì thế, người trần thuật có thể quyết định toàn bộ số phận câu chuyện và nhân vật. Người trần thuật cần phải đặt điểm nhìn ở đâu để tái hiện, bình luận và đánh giá về câu chuyện được kể. Điểm nhìn trần thuật hơn “cái ống kính camera” (Trần & cs., 2018, tr. 134) vì nó còn “nghe, thấy, cảm và suy tưởng” (Trần & cs., 2018, tr. 134) và nó “không chỉ là vị trí trần thuật trong không gian, thời gian, mà còn là vị trí, góc độ quan sát, nhìn ngắm, vừa có tính kĩ thuật, vừa có tính thể giới quan, có tính kí hiệu trong trần thuật” (Trần & cs., 2018, tr. 135). Việc lựa chọn điểm nhìn trần thuật đã mở ra phạm vi quan sát và góc độ quan sát của người trần thuật khi kể lại câu chuyện. Điểm nhìn chính là cánh cửa đầu tiên mà người đọc cần khám phá khi bước vào thế giới trần thuật nên bất kì tác giả nào cũng muốn tạo nên dấu ấn riêng và sự lựa chọn điểm nhìn để trần thuật câu chuyện là sự độc đáo, là nét riêng của nhà văn.

Lê Văn Nghĩa là một trong những cây bút trào phúng của văn học Sài Gòn, ông đã có nhiều đóng góp cho văn học trào phúng Việt Nam đương đại. Bằng sự gắn bó với mảnh đất Sài Gòn, nhà văn đã dành tâm sức còn lại viết về thành phố này một cách khách quan và trung thực với những tạp bút và biên khảo: *Sài Gòn dòng sông tuổi thơ* (2016), *Sài Gòn khâu lại mảnh thời gian* (2018), *Sài Gòn chuyện xưa mà chưa cũ* (2020), *Văn học Sài Gòn 1954-1975 những chuyện bên lề* (2020), *Sài Gòn những mảnh ghép rời ký ức* (2021). Với sự hoài niệm về kí ức tuổi thơ những năm 60, 70 của thế kỉ XX, tác giả đã cho ra đời một số truyện dài viết về thiếu nhi. Hồi ức đó như dòng thác đổ ào xuống trang viết, đem lại cho người đọc một thế giới tuổi thơ tinh nghịch, hồn nhiên và trong trẻo. Mảng sáng tác này của ông đã được một số các nhà nghiên cứu đánh giá. Riêng nghệ thuật trần thuật trong truyện viết về thiếu nhi của ông chỉ mới có những nhận xét, đánh giá bước đầu làm nền tảng cho những nghiên cứu tiếp theo. Việc tiếp cận điểm nhìn trần thuật trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa sẽ góp phần làm rõ sự khác biệt của Lê Văn Nghĩa so với những nhà văn trước hay cùng thời với ông.

2. Nội dung

Trong tác phẩm tự sự, điểm nhìn có vai trò vô cùng quan trọng, mỗi câu chuyện đều xuất phát từ một điểm nhìn nhất định. Điểm nhìn trần thuật có mối quan hệ mật thiết với người trần thuật và ngôi kể. Trần & cs. dẫn cách chia điểm nhìn của Franz Stanel thành ba loại: “(1) Người kể chuyện tác giả - điểm nhìn toàn tri; (2) Người kể chuyện ngôi thứ nhất kiêm nhân vật, điểm nhìn hạn tri của nhân vật; (3) Người kể chuyện ngôi thứ ba với điểm nhìn nhân vật” (Trần & cs., 2018, tr. 137). Bên cạnh đó, tác giả này cũng dẫn cách phân chia điểm nhìn của B. Uspenski (người Nga): “Người kể chuyện trong suốt truyện có thể kể chuyện theo hai điểm nhìn: bên ngoài và bên trong” (Trần & cs., 2018, tr. 140). Từ việc dẫn cách phân chia của những người nghiên cứu khác, Trần & cs. khẳng định: “Nói tới điểm nhìn trong tự sự thì chủ yếu có hai loại: điểm nhìn của người kể chuyện và điểm nhìn của nhân vật. Ứng với hai loại ấy là điểm nhìn toàn tri và điểm nhìn hạn tri” (Trần & cs., 2018, tr. 143). Trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa, điểm nhìn trần thuật bao gồm: điểm nhìn của người trần thuật (điểm nhìn bên ngoài), điểm nhìn của nhân vật (điểm nhìn bên trong). Song tác giả không sử dụng bất di bất dịch hai điểm nhìn này xuyên suốt quá trình trần thuật mà có sự luân phiên, thay đổi điểm nhìn từ người trần thuật sang nhân vật, từ nhân vật này sang nhân vật khác để câu chuyện được trần thuật linh hoạt, sinh động hơn.

2.1. Điểm nhìn của người trần thuật trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa

Trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa, điểm nhìn của người trần thuật gắn với trần thuật theo ngôi thứ ba, đây là điểm nhìn quen thuộc trong tự sự học truyền thống. Với điểm nhìn này, người trần thuật giấu mình, “biết tuốt” và kể câu chuyện một cách khách quan. Đôi khi, người trần thuật đưa ra những nhận xét, đánh giá hay bình luận về nhân vật và câu chuyện. Điểm nhìn của người trần thuật xuất phát từ điểm nhìn của đám trẻ, tái hiện lại những gì chúng chứng kiến và trải qua. Điểm nhìn này đã tạo ra bức tranh bao quát về cuộc sống của lũ trẻ Sài Gòn những năm 60, 70 của thế kỉ XX. Để tái hiện được bức tranh hiện thực, người trần thuật phải am hiểu cuộc sống, xã hội Sài Gòn giai đoạn này. Gắn với điểm nhìn của người trần thuật, một Sài Gòn được đắp lên vẻ ngoài hào nhoáng, xa hoa và bóng bẩy: “Ban đêm, đèn đuốc

sáng choang, rực rỡ. Các cô chiêu đãi viên người Tàu mặc xường xám đỏ, xẻ lên tận đùi (Lê, 2015, tr. 52). Tầm nhìn của người trần thuật phóng chiếu theo các con đường, dọc theo những chợ Bình Tây, Bình Tiên, nơi có dấu chân bọn trẻ. Các con đường đó hấp dẫn lũ trẻ bởi những món ăn, những trò ảo thuật mà tụi nó ao ước, nó đối lập với hoàn cảnh hiện tại của chúng. Đồng thời, qua điểm nhìn của người trần thuật, anh ta kể và dựa trên cảm nhận những đứa trẻ, những yếu tố về chiến tranh, văn hóa, tôn giáo cũng được nhìn nhận một cách khách quan, hồn nhiên và chân thực. Nỗi lo sợ của bọn chúng là bị trường bắt tụi nó phải dùng những cái ca riêng để uống sữa Mỹ viện trợ mà sữa này vừa lờ lợ, beo béo lại hôi hôi, chúng “chỉ quen uống sữa đặc có đường hiệu Ông Thọ hay Con Chim” (Lê, 2015, tr. 13). Người trần thuật chỉ đề cập đến việc chúng bị bắt uống sữa do Mỹ viện trợ nhưng lí do thì hoàn toàn không nhắc đến vì dưới lăng kính của những đứa trẻ tiểu học chưa hiểu hết vấn đề thế sự.

Điểm nhìn của người trần thuật như là một thấu kính có thể hội tụ tất cả những câu chuyện. Từ những câu chuyện của tụi lớp Nhút, trường Bình Tây đến chuyện của tụi nhỏ xóm Ba-ra-dô đều được thuật lại một cách chân thật và được người trần thuật tái hiện đan xen với nhau. Chỉ một vài câu, người trần thuật đã tạo được sự tò mò của người đọc về tầng lớp, thân phận của lũ trẻ: “Dù thằng Minh và mấy đứa nhỏ trong xóm Ba-ra-dô không phải là người có đạo nhưng chủ nhật nào, từ sáu giờ sáng là tụi nó đã í ới gọi nhau đi lễ nhà thờ Tin Lành...” (Lê, 2015, tr. 11). Bọn chúng - những đứa trẻ nghèo không phải là những con chiên ngoan đạo đến nghe giáo lí, chúng cũng chỉ vì các phiếu bánh mì được phát làm lấp đầy chiếc bụng đói. Câu chuyện của nhân vật Chim bị bắt vì tội lác bầu cua. Cả bọn trẻ nhao nhao viết đơn xin cho nó. Tưởng nhiệm vụ sẽ dễ dàng nhưng không ngờ lại khó khăn vô cùng với bọn trẻ: “Nhiệm vụ trọng đại này được giao cho thằng Minh với sự đồng sáng tác của toàn thể tụi nó sau giờ tan trường” (Lê, 2015, tr. 257). Với điểm nhìn của người trần thuật, tất cả những câu chuyện liên quan đến bọn trẻ đều được tái hiện một cách sinh động. Có thể thấy, sau những giờ lên lớp, bọn chúng đều dành thời gian để phụ giúp gia đình và vui chơi, học tập.

Tuy nhiên, người trần thuật không chỉ kể thông thường mà còn đưa ra những đánh giá, bình luận về câu chuyện và nhân vật khiến cho câu chuyện

thêm phần dễ hiểu. Người trần thuật luôn biết nhiều hơn, nói nhiều hơn những nhân vật khác nên có khả năng thấu tỏ mọi vấn đề của nhân vật. Để lí giải căn nguyên vấn đề hay hành động của nhân vật, người trần thuật sử dụng hai từ “thật ra”: “Thật ra, thằng Minh cũng không muốn đứng ở đây lâu vì nó sợ càng ở đây lâu thì càng quê với con Bông” (Lê, 2015, tr. 29) hay “Thật ra, trong chuyện này thằng Minh nói thiệt có phần nửa vì nó biết câu chuyện của thằng học trò bị xiu là do nó đọc báo kính của chú Năm Cua chứ không phải do cô giáo nó kể...” (Lê, 2015, tr. 18). Người trần thuật thay lời nhân vật để giải thích nguyên do của sự việc. Không ít lần, với điểm nhìn của người trần thuật, những vấn đề liên quan về nhân vật được lí giải. Hiệp khoái nói chửi: “Thằng gì... ngậm máu... heo... phun người. Thằng Hải nát vỏ vẫn còn bờ tre chớ tụi bay” (Lê, 2016, tr. 102). Các nhân vật khác có thể thấy Hiệp khoái nói Nho nhưng chưa lí giải câu nói này từ đâu và mục đích gì chỉ có người trần thuật mới hiểu rõ những câu này Hiệp học từ ba mình.

Hành động chính là những hoạt động bên ngoài nhân vật nên dễ được người trần thuật “thu vào” tầm mắt. Người trần thuật nắm rõ toàn bộ hành động, những trò chơi và sự nghịch ngợm của bọn nhỏ. Từ hành động xem bóng cạp, vào lén rạp chiếu phim, “giải cứu” nhân vật Chim, thằng Luộm mắt con Mót. Những chiêu trò xem bóng cạp của tụi con nít xóm Ba-ra-dô: “Thì thoảng, khi xem gần hết tuồng chớp bóng bọn nó thường len lén lấy một cái cây, hoặc bạo gan như thằng Chim, là dùng tay cạy một đầu dây điện ra khỏi cọc bình” (Lê, 2015, tr. 21) hay “hai thằng mua hai “lỗ dòm”, tụi nó chỉ trả tiền một cái mà thôi rồi chia nhau mỗi đứa đứng một bên cùng xem” (Lê, 2015, tr. 23). Bọn chúng đến rạp chiếu phim đợi ai đó xin dẫn vào để xem miễn phí hay tạo mọi “thủ đoạn” để được vào rạp chiếu phim. Những trò như thế lại gắn với tuổi thơ nghèo khó một cách tự nhiên, như một mảnh ghép quan trọng trong bức tranh kỉ niệm của bọn chúng. Với tư cách là người nhìn thấy, người trần thuật có thể tha thứ cho một vài hành động của bọn chúng nhưng đôi lúc lại nghiêm khắc dạy dỗ thông qua lời của những nhân vật khác. Như chuyện nhân vật Minh lén lấy nhân thịt của cái bánh bao trên bàn: “Đây là trò “ảo thuật” có tên là ‘moi ruột’ do thằng Ti chỉ cho tụi nó khi muốn ăn ruột bánh bao không tốn tiền (Lê, 2015, tr. 73). Hành động này đã bị chú Hai Ngon lên tiếng nhắc nhở, giáo

huân và giảng giải cho Minh. Có thể thấy, thiếu nhi như một tờ giấy trắng, nếu những nét vẽ đầu tiên có sai sót thì người lớn chúng ta cần dạy dỗ ân cần để các em kịp thời chấn chỉnh, sửa đổi.

Tóm lại, điểm nhìn của người trần thuật giúp câu chuyện gần hơn với độc giả và kéo giãn khoảng cách giữa người trần thuật với câu chuyện. Thông qua điểm nhìn của người trần thuật, người đọc có thể hiểu nhân vật qua một số phương diện cơ bản về lời nói, cử chỉ, hành động và ngôn ngữ. Từ đó, chúng ta có thể đánh giá tính cách, số phận và mối quan hệ của nhân vật với các nhân vật khác trong thế giới trần thuật. Điểm nhìn của người trần thuật trong truyện thiếu nhi của Lê khách quan trần thuật câu chuyện cuộc đời, số phận của những đứa trẻ nghèo ở thành thị nhưng cũng đan xen những đánh giá, bình luận và bày tỏ cảm xúc của mình khi kể để hiểu thêm về tính cách của những đứa trẻ.

2.2. Điểm nhìn của nhân vật trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa

Điểm nhìn của người trần thuật xưng tôi tương ứng với ngôi kể thứ nhất. Chủ thể xưng “tôi” đóng vai trò vừa là người kể chuyện vừa là nhân vật trong tác phẩm. Với tư cách là nhân vật, người trần thuật trực tiếp tham gia vào câu chuyện nên dễ dàng khai thác thế giới nội tâm của chính nhân và đánh giá về thế giới xung quanh. Trong truyện dài Mùa tiểu học cuối cùng, điểm nhìn của nhân vật “tôi” vừa kể tả lại câu chuyện của chính mình vừa kể câu chuyện của đám bạn.

Điểm nhìn của nhân vật “tôi” kể lại câu chuyện của những người bạn, người thầy lớp Nhứt Hai, trường Bình Tây diễn ra hằng ngày trong trường, trong lớp, các quán ăn vặt lề đường và ở nhà của bọn chúng. Người trần thuật xưng “tôi” vừa quan sát vừa cảm nhận, đánh giá câu chuyện và những nhân vật khác. Hiện thực cuộc sống, các mối quan hệ thầy trò, bạn bè được tái hiện qua điểm nhìn của Hoàng – một học sinh tiểu học. Câu chuyện về những người bạn trong lớp đã được Hoàng nhìn và kể. Một người bạn của nó là Tính, tên nhóc này “cúi xuống gầm bàn xem gì đó rồi cười hăng hắc. Cô liền ngưng giảng bài, đi xuống đỡ bàn nó. Thằng Tính chậm tiêu này vẫn cúi gầm xuống bàn vừa đọc, vừa cười” (Lê, 2020, tr. 6). Với tư cách là bạn, người trần thuật hiểu rõ tính cách của bạn mình nên khi kể gắn với tên Tính còn có một cụm là người chậm tiêu. Nguyên

nhân nó cười không phải vì đọc tập báo mà vì nó đọc không phải tốn tiền thuê. Sau đó, chính là câu chuyện về Há - một thằng ở dơ và chơi bẩn, dường như rất ít đánh răng. Tên này là “chuyên gia” trốn những đợt khám răng bằng những trò vặt của nó. Bị mất quyền lực so với điểm nhìn của người trần thuật, điểm nhìn của nhân vật chỉ dừng lại một số nhân vật mà người kể chuyện tiếp xúc. Người trần thuật là nhân vật can thiệp vào câu chuyện của các nhân vật khác để mang đến một kết quả tốt đẹp hơn. Hoàng là một đứa trẻ thông minh, học giỏi nhưng cũng nghịch ngợm, tinh quái, nó hiểu được tâm lí của Chương: “Khoái xem phim có hiệp sĩ tàng hình” (Lê, 2020, tr. 97). Khoái xem phim tàng hình và còn khoái tàng hình, Chương tìm đủ mọi cách để được tàng hình và cuối cùng, nó đã bị bạn bè cho tàng hình thật nhờ kế hoạch của Hoàng. Chỉ là các bạn trong lớp thấy nó nhưng vờ không thấy, cho nó tàng hình. Dù xuất hiện nhiều điểm nghi vấn về việc mình “tàng hình” nhưng Chương không quan tâm và càng “có nhiều dự định ngộ nghĩnh trong đầu. Nhưng trước mắt nó sẽ tàng hình để chép bài của mấy thằng giỏi, để nó trở thành học sinh giỏi nhất, nhìn trong lớp” (Lê, 2020, tr. 118). Hoàng với tư cách là vừa người trần thuật vừa là nhân vật nên vừa kể lại câu chuyện này vừa có phần tác động lớn với sự việc. Vui thì vui nhưng cuối cùng, Chương lại nhận thấy mình như bị bỏ rơi giữa đám bạn. Hoàng tỏ ra khá hiểu tâm lí bạn bè nên để bạn tự nhận thức, tự nhìn ra cái sai. Với điểm nhìn của nhân vật Hoàng, câu chuyện được diễn ra tự nhiên, người trần thuật không “giấu mình” mà lộ diện.

Điểm nhìn của nhân vật “tôi” trong truyện kể và đánh giá về người khác nhưng đồng thời cũng kể về câu chuyện của chính mình. Hoàng dẫn dắt người đọc vào thế giới của những câu tự thuật về chính mình. Từ sự việc Tính bị bắt tại trận về việc đọc báo trong giờ học, Hoàng đã dẫn người đọc đến lí do nảy sinh tờ báo do mình làm ra. Ở đây, có sự hồi tưởng, việc gặp anh Hưng để nảy sinh ý tưởng làm tờ báo: “Tui quyết định vẫn chép tập báo một mình nó với số trang... tùy hỉ, có sức tới đâu chép tới đó...” (Lê, 2020, tr. 25). Thấu hiểu công sức bỏ ra của chính mình, Hoàng có phần trân quý nên theo lời khuyên của các bạn mới quyết định cho mượn giá năm các. Khi tờ báo bị phát hiện, cô đã không cấm, nên Hoàng về chỗ: “Tui le lưỡi, nheo mắt với thằng Vân. Chắc nó tức lắm. Có ngon thì làm tờ báo giống tao đi” (Lê, 2020, tr. 39). Điểm nhìn của nhân vật

tự bắt trúng những hành động, cử chỉ tinh ranh của chính mình. Câu chuyện được trần thuật qua điểm nhìn của Hoàng, mạch truyện phát triển đúng tâm lý của lứa tuổi của một truyện kể dành cho thiếu nhi. Đôi lúc, có những chuyện vượt ngoài suy nghĩ, tầm tiếp nhận của bọn chúng. Dù có phần thông minh, nhạy bén nhưng Hoàng không thích báo Sài Gòn Mới “Báo gì mà viết chuyện bán nhau, ông này ông nọ, tướng tá tùm lum tui không hiểu gì hết” (Lê, 2020, tr. 17). Chỉ là một đứa trẻ đang trong tuổi ăn, tuổi chơi nên vấn đề chiến tranh có lẽ nằm ngoài sự hiểu biết của nó. Đây là điểm đặc biệt trong những truyện kể về thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa. Ông tái hiện lại lứa tuổi học ở Sài Gòn những năm 60, 70 qua lăng kính của những đứa trẻ nên những vấn đề to lớn có phần “mờ” đi. Trẻ em chính là trẻ em, đơn thuần như thế, chúng vui tươi trong thế giới trường lớp, trong những trò quậy phá của chính mình.

Một sự sắp đặt lí tưởng khi kể về thiếu nhi những ngày còn học dưới mái trường qua điểm nhìn của nhân vật Hoàng - một học sinh lớp nhứt Hai, từng trò quậy phá, nhưng say mê, khao khát một thời cứ trời dậy, ào ạt qua từng trang viết. Ai chẳng một lần thòm thềm những trái chùm ruột xanh rờn, mọng nước như mời, như gọi: “Trái chùm ruột vàng đã được dầm với mắm đường ớt nằm trong tô chờ đợi” (Lê, 2020, tr. 76). Những món ăn dân dã còn đọng lại nơi đầu lưỡi, từng kỉ niệm với lũ bạn như ủa về dạt dào trong miền kí ức tuổi thơ xanh thắm. Tụi nó bị Mừng chặn đường xin tiền, cả bọn cùng nhau xông pha để chống lại. Vô tình, thằng Ti uống nhầm rượu nên đã dùng “võ say” chống trả quyết liệt và giành được “thắng lợi”. Bị một bạn nhỏ lớn hơn chặn đường xin tiền, điều ấy, có lẽ đã xuất hiện trong tuổi thơ mỗi người nhưng được người trần thuật kể lại như một sự hoài niệm. Bạo lực là hành vi không đúng, không ai cổ súy nhưng ở đây chúng ta có thể tụi nhỏ tự giải quyết câu chuyện của chính mình mà không cần sự can thiệp của người lớn. Sau những lần đánh nhau, bọn chúng không còn là kẻ thù mà là những người bạn. Đó là một bước tiến mới trong mối quan hệ của bọn chúng. Trẻ con dễ giận, dễ hờn nhưng cũng rất dễ quên. Hoàng vừa là nhân vật, vừa là người trần thuật nên câu chuyện của năm tháng tiểu học trở nên sinh động, lôi cuốn, đưa người đọc về với kí ức một thời.

Tóm lại, truyện *Mùa tiểu học cuối cùng* với điểm nhìn của Hoàng mang người đọc du hành về vùng

đất mang tên “kí ức tuổi thơ”. Mọi sự việc trong câu chuyện được nhìn dưới lăng kính non nớt của Hoàng nên rất hồn nhiên, ngây thơ. Người trần thuật chủ yếu khai thác những hành động bên ngoài của các nhân vật với những trò nghịch ngợm, trêu chọc bạn bè và thầy cô xứng với cái danh “nhất quỷ, nhì ma, thứ ba học học trò” mang đến sự vui tươi và hài hước cho bạn đọc, đặc biệt đối tượng tiếp nhận là trẻ em.

2.3. Sự dịch chuyển, luân phiên điểm nhìn trong một số truyện thiếu nhi của Lê Văn Nghĩa

Một câu chuyện trong đời sống nhưng dưới góc nhìn của mỗi người có thể đưa những ý kiến, đánh giá khác nhau tạo nên sự đa chiều, đa diện. Để tạo ra thế giới trần thuật sinh động, các tác giả phải luân phiên điểm nhìn, từ người trần thuật sang nhân vật, từ nhân vật này sang nhân vật khác. Sự luân phiên như thế tạo nên cái nhìn sâu sắc hơn cho câu chuyện. Trong các truyện viết về thiếu nhi, Lê Văn Nghĩa đã luân phiên lựa chọn nhiều điểm nhìn.

Trong truyện *Chú chiếu bóng, nhà ảo thuật, tay đánh bài và tụi con nít xóm nhỏ Sài Gòn năm ấy*, điểm nhìn của người trần thuật bao quát đời sống của những đứa trẻ trong xóm Ba-ra-dô nhưng một vài trường hợp, tác giả đã “mượn” điểm nhìn của những nhân vật khác để đánh giá, bình bàn về sự việc hoặc những nhân vật khác. Để miêu tả sự khác biệt của chiếc xe chiếu bóng thùng, tác giả sử dụng điểm nhìn của nhân vật Minh: “Một giọng nói lạ hoắc, bằng tiếng “Huế”, không phải tiếng Việt. Thằng Minh ngạc nhiên nhìn xe chiếu bóng” (Lê, 2020, tr. 19). Hơn ai hết, khi giao điểm nhìn cho nhân vật Minh, tác giả đã hiểu rõ, Minh và chiếc xe bóng thùng của chú Hai Ngon kháng khí với nhau như thế nào. Mối quan hệ này hơn hẳn so với những đứa trẻ khác nên Minh dễ dàng bắt lấy sự khác thường và xa lạ của người mới. Chính vì thế, người trần thuật dễ dàng thâm nhập vào câu chuyện giữa Minh và chú Hai Ngon. Minh là nhân vật chính trong truyện *Chú chiếu bóng, nhà ảo thuật, tay đánh bài, và tụi con nít xóm nhỏ Sài Gòn năm ấy*. Nhà văn nhiều lần “giao quyền” cho nhân vật này, để nhân vật này tự bày tỏ tâm trạng, cảm xúc chính mình khi bị các bạn bỏ rơi: “cảm thấy một cơn buồn nhẹ khi biết mình bị bạn bè loại ra khỏi những trò chơi cặp bồ... Dù trong lòng nghĩ vậy nhưng nó vẫn có cảm giác mình đang mất mát một cái gì đó, trong lòng nó trống rỗng và hụt hẫng” (Lê, 2020, tr. 123).

Điểm nhìn của người trần thuật chỉ có thể khai thác tâm trạng của nhân vật qua vẻ ngoài, nếu can thiệp sâu sẽ khiến nhân vật có phần áp đặt theo ý muốn chủ quan của tác giả nên để nhân vật tự nói lên nỗi lòng của mình. Thế giới nội tâm của chúng khá mong manh, yếu đuối, một hành động nhỏ thôi cũng đủ ảnh hưởng tâm lí và chứa nỗi buồn vô hạn.

Người trần thuật dễ dàng hiểu hết nhân vật nhưng đôi lúc sẽ có phần áp đặt nên nhiều lúc khi miêu tả một số nhân vật, nhà văn để cho nhân vật này nhận xét nhân vật khác. Khi nhận xét về Ti, nhà ảo thuật nhìn thấy điểm yếu của nó “háo thắng, láu táu và tính thiếu kiên nhẫn. Nó muốn trò nào cũng phải diễn được thì nó sẽ bỏ ngang. Nhưng nó là con nít mà” (Lê, 2020, tr. 118). Với tư cách là một người thầy, nhà ảo thuật đã nhìn ra những mặt tích cực cũng như tiêu cực của thằng Ti, vì thế, ông đã vừa dạy nghề vừa dạy nó cách ứng xử sao cho phải đạo. Không ít lần, nhà ảo thuật đã cho nó nhiều bài học đáng quý. Nhân vật này như thay lời của tác giả vừa nhận xét thằng Ti vừa khái quát một bài học trong cuộc sống để những đánh giá của chính tác giả không quá chủ quan hay khô khan, giáo lí. Nhà văn đã thông qua cái nhìn của Lượm để miêu tả ngoại hình của ông mua chó: “Thằng Lượm thấy cái nón cối nhựa ông đang đội không che được gương mặt loắt choắt còn hơn con chó với hàm răng hô, ám khói nhồi ra khỏi đôi môi dày thâm xỉ. Ông ta mặc cái quần soóc mà nó không biết màu nâu hay đen, để lộ ra đôi chân gầy khăng khiu giống như con chó cò” (Lê, 2020, tr. 33) tạo tiền đề cho những “nhân quả” của hai người sau này. Chính điều này đã tạo ra ấn tượng nhất định về ông mua chó với thằng Lượm, chính ông đã hỏi mua chó nên lúc mắt chó Lượm nghĩ ngay đến ông ta. Cuộc gặp gỡ vô tình thành hữu ý, theo sự sắp xếp của người trần thuật. Với tình yêu của một người thầy với học trò, cô An Khê đã nhìn thấy nỗi đau, sự buồn bã của Hải khi bị nghi là kẻ cắp: “Còn đâu nét hoạt bát, lanh lợi của đứa học trò thông minh, hiểu động này nứa. Việc bị nghi ngờ, hắt hủi đã bào mòn sự hồn nhiên của tuổi thơ ghê gớm như vậy sao?” (Lê, 2020, tr. 231). Với điểm nhìn của cô An Khê, người đọc nhận thấy sự thấu hiểu, cảm thông và bao dung của cô giáo dành cho học trò. Đồng thời, chúng ta cũng nhận thấy những đánh giá tiêu cực khi chưa tìm hiểu rõ ngọn ngành bào mòn tâm lí, tình cảm và cả thể xác học sinh ra sao. Từ đó, người làm giáo

dục phải cân nhắc và đưa ra những quyết định đúng đắn để trừng phạt nhưng cũng không làm lầm lạc một đứa trẻ.

Ở chương cuối câu chuyện *Chú chiếu bóng, nhà ảo thuật, tay đánh bài, và tụi con nít xóm nhỏ Sài Gòn năm ấy*, tác giả đã tạo bất ngờ cho người đọc khi chuyển qua điểm nhìn của nhân vật Hồng: “Tôi cũng không rõ số phận tụi nó sẽ ra sao nhưng tui tin chắc rằng chúng sẽ trở thành những người như chúng mơ ước... Tôi cũng vậy. Tôi cũng muốn trở lại dòng sông tuổi thơ để gặp lại thằng Minh, thằng Ti, thằng Chim, Út đẹt, Cảnh hù... vì tôi là bạn tụi nó trong con xóm nhỏ Sài Gòn ngày tháng ấy. Tôi chính là con Hồng - lớp nhứt hai trường tiểu học Bình Tây” (Lê, 2020, tr. 315). Nhân vật này là người bạn cùng lớp nhưng ít được tác giả nhắc đến. Hồng không phải là nhân vật chính, cũng không xuất hiện từ đầu, gia thế có phần tốt hơn những bạn nghèo trong xóm Ba-ra-dô nhưng vẫn là bạn của bọn chúng. Tác giả đã cho thấy được tình bạn không phân biệt giàu - nghèo, những người bạn ấy là một phần quan trọng trong kí ức của Hồng, có thể gặp lại nhau nhưng sẽ không bao giờ tìm lại được những ngày tháng vui tươi đã qua.

Mùa tiểu học cuối cùng được kể xuyên suốt theo điểm nhìn điểm nhìn của nhân vật nhưng lại đan xen điểm nhìn của người trần thuật. Điểm nhìn này được sử dụng để bao quát hiện thực đời sống và đưa ra những nhân định vượt tầm hiểu biết của điểm nhìn nhân vật: “Trời đêm mùa này gió nhiều, thổi từng cơn khiến cho thằng Chương lạnh muốn nổi da gà. Ban ngày nghĩa địa dù hoang vắng nhưng lại không thể lương và đầy lạnh lẽo như thế này. Vậy mà gió không biết từ đâu thổi đến từng cơn mạnh mang theo những chiếc lá bồ đề, lá cây dầu rải dập dềnh xuống những chiếc mộ cao thấp không đều nhau” (Lê, 2020, tr. 107). Người trần thuật chỉ được phép kể lại những gì đã được chứng kiến, nên việc Chương đến nghĩa địa phải nhờ đến điểm nhìn người trần thuật, lột tả được sự sợ hãi của một đứa trẻ khi phải vào nghĩa địa vào ban đêm. Bọn chúng sợ ma nhưng vì sự kích thích, muốn học bùa nên đành vào và cuối cùng đã chạy thực mạng vì nỗi sợ.

Tóm lại, với những truyện dài viết về thiếu nhi, nếu Lê Văn Nghĩa sử dụng một điểm nhìn sẽ tạo ra sự đơn điệu, nhằm chán cho người đọc nên câu chuyện của ông có sự luân phiên, dịch chuyển điểm nhìn. Từ điểm nhìn của người trần thuật sang điểm nhìn của

nhân vật, từ nhân vật này sang nhân vật khác, mỗi điểm nhìn có những ưu và nhược điểm riêng. Việc đan xen sẽ khắc phục được nhược điểm và phát huy ưu điểm, vừa tạo bức tranh hiện thực bao quát vừa thâm nhập vào thế giới riêng của đám trẻ.

3. Kết luận

Hiện nay, văn học thiếu nhi đang có phần chìm khuất so với những phương diện khác của đời sống nghệ thuật - đó là nỗi lo chung của những người cầm bút. Với tài năng, tâm huyết và sự quan tâm dành cho thiếu nhi, Lê Văn Nghĩa đã có những sáng tác dành cho các em. Ông đã đưa các bạn nhỏ về miền kí ức tuổi thơ xanh thắm với những câu chuyện về trường lớp, về bạn bè mà cuộc đời mỗi người ai cũng đã từng trải. Các trang viết này của nhà văn là sự tiếp nối cho dòng chảy của văn học thiếu nhi để có một “loại văn chương” dành cho các em mà không quá khô khan, triết lí. Những trang văn của Lê Văn Nghĩa đầy ắp tiếng cười tươi vui nhưng kết tinh bằng nước mắt, thậm chí là những giọt máu cuối cùng khô dần của cuộc đời. Giá trị của nó còn nằm ở lương tâm trách nhiệm của nhà văn với quê hương và với các bạn nhỏ.

Điểm nhìn trần thuật trong truyện thiếu nhi chính là sự độc đáo của Lê Văn Nghĩa. Nhờ việc chọn điểm nhìn linh hoạt, tác giả tạo ra thế giới trần thuật sinh động về nhân vật. Sài Gòn những năm 60, 70 của thế kỉ XX với những biến động của lịch sử được kể theo điểm nhìn của người trần thuật là thiếu nhi vừa độc đáo vừa mới lạ. Sự luân chuyển giữa điểm nhìn của người trần thuật và điểm nhìn của nhân vật

tạo nên bao quát về cuộc sống của đám trẻ, cụ thể về hoàn cảnh của từng đứa, mỗi đứa một tính cách riêng nhưng điều sống tình nghĩa. Dù là hồi ức của người lớn nhưng qua điểm nhìn của một đứa trẻ đã khiến cho câu chuyện không gượng gạo mà trở nên tự nhiên, đưa người đọc về miền kí ức tuổi học trò vui tươi, trong sáng như chính lời mời gọi của tác giả “Mời đọc tiếp để biết tụi học trò tiểu học tụi tui ngày ấy đã quây tung bùng thế nào nhé. Không thua gì các bạn bây giờ đâu!” (Lê, 2020).

Tài liệu tham khảo

- Lại, N. Á. (2004). *150 từ điển thuật ngữ văn học*. Hà Nội: NXB Văn học.
- Nguyễn, V. L., & Lã, N. T. (2009). *Văn học Việt Nam sau 1975 - Những vấn đề nghiên cứu và giảng dạy*. Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam.
- Trần, Đ. S., Trần, N. H., Đỗ, V. H., La, K. H., Cao, K. L., Nguyễn, T. N. M., Lê, T. M., Lê, L. O., & Nguyễn, T. H. P. (2018). *Tự sự học lí thuyết và ứng dụng*. Hà Nội: NXB Giáo dục Việt Nam.
- Vân, T. (2019). *Văn học thiếu nhi Việt Nam: Một số vấn đề về tác phẩm và thể loại*, Hà Nội: NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Vân, T. (2002a). *Bách khoa thư văn học thiếu nhi Việt Nam tập 1 - Tổng quan*. Hà Nội: NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Vân, T. (2002b). *Văn học thiếu nhi tập 2 - Nghiên cứu, lí luận, phê bình, tiểu luận - tư liệu*. Hà Nội: NXB Kim Đồng.